

Apjir/ e-ISSN: 2602-2893

Cilt: 4, Sayı: 2, 2020, ss. 145-157/ Volume: 4, Issue: 2, 2020, pp. 145-157

Journal homepage: <https://apjir.com/>

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

BABÜRLÜLER DÖNEMİNDE KURBAN BAYRAMI KUTLAMALARI (1526-1707)

Canan KUŞ BÜYÜKTAŞ

Dr. Öğr. Üyesi., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak
Asst. Prof., Zonguldak Bülent Ecevit University, Zonguldak/Turkey

hunasya@gmail.com

orcid.org/0000-0002-1621-587X

Öz

Bu çalışmanın amacı, Hindistan'da hüküm süren ve Müslüman Türk Devleti olan Babürlü Devleti'nin 1526-1707 zaman kesitinde Kurban Bayramı'nı nasıl kutladıklarını, bu kutlamalara karşı oluşan algı ve tepkileri araştırmaktır. Ayrıca kutlanan Kurban Bayramı'na karşı gösterilen bu tepkilerin sebeplerinin kritiğini yapmaktır. Çalışmada yararlanılan kaynaklar ise Babürlü padişahları tarafından kaleme alınan ya da onlara ithaf olunan ana kaynaklardır. Bununla birlikte Babürlü tarihi araştırmalarına yönelik güncel literatürden faydalanılmıştır. Ayrıca Hindistan'da kurban bayramlarına ve kutsal ineğe yönelik olarak yapılan araştırma ve çalışmalara da başvurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Babürlü Devleti, Kurban Bayramı, Hindistan

EID AL-ADHA CELEBRATIONS IN THE BABURID STATE (1526-1707)

Abstract

The purpose of this study is to investigate the celebration of the Eid al-Adha of the Muslim Turkish State, Baburid State, established in India and to reveal perceptions and reactions against these celebrations in the time period of 1526-1707. In addition, the other purpose of this study is to make critical of the reasons for these reactions to the Eid al-Adha. The sources used in the study are the main sources written by the Baburid Sultans or the sources dedicated to them. In addition, current literature on Baburid historical research has been used. It has also benefited from research and studies on Eid al-Adha and the sacred cow in India.

Key Words: Mughal State, Eid Al-Adha, India

Atıf / Cite as: Kuş Büyüktaş, Canan. "Babürlüler Döneminde Kurban Bayramı Kutlamaları (1526-1707)". *Apjir* 4/2 (Ağustos 2020), 145-157.

Giriş

Toplumların takviminde dinî ve millî formlarla yerini alan bayramlar, sosyal açıdan birlik ve beraberliğe zemin oluşturmuşlardır. Her toplumun ve her dinin kendine has bayramları vardır. Müslüman toplumlarda kutlana gelen Ramazan ve Kurban bayramları gibi dinî bayramlar tarihten bugüne sosyal sevinci, yardımlaşmayı ve dayanışmayı amaçlamıştır. Buna göre bayram kelimesinin okunuş ve anlamına bakmak gerekmektedir. Erdem'e göre bayram kelimesinin Farsça'da *bezrem*, *bezrâm* şeklinde telaffuzu söz konusu iken, Oğuzlarda *beyrem*, *bayram* okunuş şeklini almıştır¹. Kâşgarlı Mahmud'un *Divanü Lûgât-it-Türk* adlı eserinde bayram kelimesi "bedhrem, badhram, beyrem" okunuşları ile yer almaktadır ve "bayram, sevinç, eğlence günü" anlamına gelmektedir². Salim Koca, Kâşgarlı Mahmud'un bayram için verdiği bu bilgiler hakkında şöyle demiştir: "... Ramazan ve Kurban bayramları gibi dinî bir bayramdan değil, millî bir bayramdan söz etmektedir."³. Koca'ya göre, İslamiyet öncesi Türklerin bayramları dinî nitelik taşımaktan daha çok millî nitelik taşımıştır. Ancak, bayram zamanlarında destek ve himayesini almak için Gök Tanrı'ya at, sığır ve koyun kurban ettikleri de bilinmektedir⁴. Bahaeddin Ögel, "Bahar bayramlarının en önemli olayları hiç şüphe yok ki, kurban törenleri idiler" diyerek Türklerin kültürel hayatı içerisinde bayram-kurban ilişkisine dikkat çekmiştir⁵. Günay ve Güngör'ün çalışmalarında da geleneksel Türk dininde tapınma, şükür, dua ve ölüm gibi olaylarda kurban törenleri yapıldığı ve özellikle Gök-Tanrı'ya kurban sunulduğu bildirilmiştir⁶.

Türkler kurban kesme ritüelini İslamiyet'e girdikten sonra da gerçekleştirmiştir. İslamiyet'in de etkisi ile Kurban, 'bayram' formu⁷ ile Türklerin kültürel hayatında yer

¹ Sargon Erdem, "Bayram (Etimolojisi)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/257.

² Kâşgarlı Mahmud, *Divanü Lûgât-it-Türk*, Çev. Besim Atalay (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2018), IV/58.

³ Salim Koca, "Eski Türklerde Bayram ve Festivaller", *Türkler* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), III/53-55.

⁴ Koca, "Eski Türklerde Bayram ve Festivaller", III/53-55.

⁵ Bahaeddin Ögel, *Türk kültürünün Gelişme Çağları* (İstanbul: Milli eğitim Basımevi, 1971), 152.

⁶ Ünver Günay - Harun Güngör, *Türk Din Tarihi* (Kayseri: Laçın Yayınları, 1998), 78.

⁷ Hicretin 2. Yılından (M.624) itibaren Hz. Muhammed'in Kurban Bayramlarında kurban kestiği bilgisini veren Bardakoğlu "İslâm döneminde Câhiliye Arapları'nın kurban âdeti tevhid inancına aykırı öğelerden temizlenerek Hz. İbrâhim'in sünnetine uygun biçimde ihya edilmiş ve sosyal işlevler de yüklenerek zenginleştirilmiştir." demiştir. Bilgi için bkz. Ali Bardakoğlu, "Kurban (İslam'da Kurban)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 26/436. Bu süreçten itibaren İslam'ın yayıldığı coğrafyalarda da bayramın Hz. Muhammed'in sünneti üzere kutlandığı bilinmektedir. Zaten kurban kesme âdetini uygulamakta olan toplumlar, İslamiyet ile tanıştıktan sonra, kurbanın ibadet formuna bir de sosyal yardımlaşma ve dayanışma anlayışını da eklemişlerdir. Böylece Kurban Bayramı, Müslümanların hayatına sosyal şenlik ve dayanışma boyutunu katmıştır. Esasında İslamiyet'ten çok daha eski dönemlere dayanan Kurban sunma ve bayram yapma geleneği, Anadolu, Mısır, Hint, Çin, İran ve İbrani dinlerinde de yer almıştır. Bunların içerisinde en ünlüsü Hz. İbrahim'in kurban olayıdır. İbrahim'den önceki kurbanların dinsel işlevinden daha çok ananevi özelliği ön plana çıkmıştır;

etmiştir. Müslüman Türkler kurban bayramlarını kutlamışlardır⁸. Pek çok Müslüman Türk devletlerinde olduğu gibi Babürlü Devletinde (1526-1858) de Kurban Bayramı kutlamaları gerçekleşmiştir. Ancak Babürlü Devletinin kurulduğu coğrafyanın Hindistan olması gerçeği, akılda şu soruyu oluşturmaktadır: Bir Türk-İslam devleti olan Babürlü Devleti, Kurban Bayramlarını nasıl kutlamışlardır ve Babürlü Hindistan'ında Kurban Bayramının ineğin kutsal sayıldığı Hindistan toplumundaki yansımaları neler olmuştur? İşte bu sorular çerçevesinde konuya açıklık getirilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın zaman sınırlılığı Babürlü Devletinin kuruluşu olan 1526'dan Evrengzib (1658-1707) dönemine kadarki zaman dilimidir. Çalışmada yararlanılan kaynaklar ise Babürlü padişahları tarafından kaleme alınan ya da onlara ithaf olunan eserler ile diğer bazı ana kaynaklardır. Ayrıca Babürlü devleti tarihine ilişkin ve Hindistan'da Kurban Bayramı kutlamalarını konu alan yerli ve yabancı güncel literatürden de faydalanılmıştır.

1- Babürlü Devletinde Kurban Bayramı: Kutlama ve Ritüeller

Pek çok din ve inanın yer aldığı Hindistan'da farklı kültürlerin karşılıklı etkileşimleri olduğu gibi; farklı kültürlere sahip halkların birbirlerine karşı tepkileri de söz konusu olmuştur. Bu konuda en çarpıcı örnek olarak Kurban Bayramı gösterilebilir. Çünkü Kurban Bayramı'nda İslami usullerle kesilmesi uygun görülen hayvanlar, Müslümanlar tarafından kurban edilir ve bu büyük bir bayram olarak kutlanır. Bu vesile ile sosyal yardımlaşma ve dayanışma umut edilerek Allah'a bağlılık simgelenir. Bu uygulama Müslüman Türk devleti olan Babürlü Devleti⁹ döneminde de yerine getirilmiştir.

Babürlü devletinin kurucusu Babür Şah'ın kaleme almış olduğu *Vekayi* adlı eserde Hindistan'da Kurban Bayramı kutlamaları hakkında detaylı bir bilgi elde edilememiştir. İlk etapta şu yorum yapılabilir; Babür Şah'ın Hindistan'daki süreci (1526-1530) devletin yerleşme ve organlarının gelişme safhası olduğu için festival ve bayramlar üzerinde fazla

Hiz. İbrahim'in olayı ise inanç eylemidir, yeni bir dinsel deneyimin başlangıcıdır. Bilgi için bkz. Selahaddin Bekki, "Türk Mitolojisinde Kurban", *Akademik Araştırmalar* 1/3 (1996).

⁸ Örneğin, 10. ve 11. yüzyıllar İslamiyet'in Türkler arasında hızla yayıldığı dönemlerde, 435/1043-44'te 10.000 çadırılık bir Türk topluluğunun İslamiyet'i kabul ettiği yıl ilk Kurban Bayramı'nda 20.000 kurban kesmişlerdir. Bilgi için bkz. Nesimi Yazıcı, *İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1992), 34.

⁹ Babürlü Devleti 1526 ile 1858 yılları arasında Hindistan'da varlık göstermiştir. Kurucusu olan Babür Şah, Hindistan'a gelmiş ve burada bulunan İbrahim Lodi'ye elçi göndererek eskiden Türk'e ait olan yerleri almaya geldiklerini söylemiştir. Lodilerle girdiği savaşı 1526'da kazanarak atası Emir Timur'un topraklarına sahip çıkmıştır. 1527'de ise Hindu Raca Sanga'yla savaşmış ve bu savaşı kâfirlere karşı girişilen bir cihat olarak değerlendirmiştir. Bilgi için bkz. Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi*, çev. Reşit Rahmeti Arat (Ankara: TTK Yayınları, 1987), II/361. Babür, İslam'ın sancağını Hindistan'da dalgalandırmak istemiş ve "İslâm'ın bayrağı, zafer sâhibi askerlerimizin imdadı ile yüksekliğin zirvesine ulaştı." diyerek devletin temellerini sağlamlaştırmıştır. Bkz. Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi*, çev. Reşit Rahmeti Arat (Ankara: TTK Yayınları, 1987), II/359.

durulamamış olabilir. Ayrıca Babür Şah döneminde Kurban Bayramlarının devlet kutlamalarıyla veya şölenle gerçekleştiğine dair bir bilgi elde edilememektedir. Bu konu, Anand Patel'in BJP¹⁰ Başkanı Madan Lal Saini'nin bilgi ve yorumlarına yer verdiği köşe yazısında şöyle yer almaktadır:

“Tarihçilere göre Babur'un biyografisi Tuzuk-i-Baburi inek kesimine atıfta bulunulmuyor. Sadece ineğin Hindistan'da kutsal bir hayvan olarak kabul edildiğinden bahsediyor. Bu nedenle Babür imparatorunun inek kesimini tamamen yasaklayıp yasaklamadığı açık değildir.

Babür'ün oğlu Hümayun'un saltanatı çalkantılıydı. Hümayun'un biyografisi Hümayun Name'de de inek kesimine dair doğrudan bir ima yoktur.”¹¹.

Babür Şah'ın Hindistan'da İneğin kutsal olduğunu bilmesi ve bu doğrultuda sığır kesilmemesi için oğlu Hümayun Şah'a da vasiyette bulunduğu bilgiler arasındadır. Buna göre;

“Ey oğlum! Hindistan memleketi türlü inançlara mensup insanlardan meydana gelmiştir. Allahu Teâlâ kereminden size bu ülkeyi verdi. Siz inançları kötümeyip gönlünüzü temiz tutun. Her inancın mensubuna adaletle hükmedin. Özellikle Hindistan'ın Kalbini kazanmak isterseniz sığır kesmemeye dikkat edin. Bu iyiliğiniz karşılığında bu ülke halkının kalbi size yakın olur.”¹².

Hümayun dönemi siyasi çalkantılar ve tahtta yer edinebilme dönemidir. Ancak yine de Hümayun Şah'ın, babasının vasiyetini uyguladığı anlaşılmaktadır. Öyle ki Hümayun kardeşi Kamran Mirza için Kabil'e gittiğinde akşam yemeği esnasında kendisine sunulan tabakta sığır etinin olduğunu anlar anlamaz elini çekmiş ve Kamran Mirza'ya şu sözleri söylemiştir:

“Ah talihsiz Kamran! Bu senin var olma tarzın mıydı? Ve iffet sığınağını ineklerin etiyle mi besledin? Ne! Geçimini sağlamak için birkaç keçi tutmayı göze alamaz mıydın? Bu babamızın mezarında bekleyen dindar insanlar için bile uygun yemek değildir. Ne! Dört oğlu olarak biz, onun emanetini olduğu gibi destekleyemedik mi?”¹³.

¹⁰ Bharatiya Janata Partisi (BJP) Hindistan'ın en büyük siyasi partilerinden biridir. Bkz. *The Times of India*, “Bharatiya Janata Party” (19 06 2020), 1. <https://timesofindia.indiatimes.com/topic/bharatiya-janata-party>

¹¹ Anand Patel, “Fact Check: Did Mughals ban cow slaughter?”, *India Today* (27 07 2018). <https://www.indiatoday.in/fact-check/story/rajasthan-bjp-madan-lal-saini-mughal-cow-slaughter-1297573-2018-07-27>

¹² Xayrulla İsmatullaev, “Babür'ün Bilinmeyen Vasiyetnâmesi”, çev. Mahir Ünlü, *Milliyet Blog* (26 05 2019). <http://blog.milliyet.com.tr/babur-un-bilinmeyen-vasiyetn-mesi/Blog/?BlogNo=588596>

¹³ Jouher, *Tezkereh al Vakiat*, çev. C. Stewart (Calcutta: The Bangabasi Electro-Machine Press, 1904), 121.

Ekber Şah (1556-1605) dönemine gelindiğinde dini ve örfi bayramlar hakkında bilgiler elde edilmektedir. Bu dönemde artık devletin organları ve siyasi işleyişi yerine oturmuştur. Ekber Şah'ın sarayında, Zi'l-hicce'nin 10'una denk gelen Kurban Bayramı 'idgâh'ta toplanılarak kutlanılmıştır¹⁴. Ancak, Ekber Şah'ın da hayvan etinden kaçındığı, yılın sadece üç ayında et yediği geriye kalan dokuz ay içerisinde ise sufi tarzı yemeklerden hoşnut olduğu ve hayvanları öldürmeyi veya kesmeyi kesinlikle onaylamadığı bilinmektedir. Ayrıca onun mutlu zamanlarında günlerce hatta aylarca hayvan öldürmek yasaklanmıştır¹⁵.

Ekber Şah Hinduların eski bayramlarından biri olan Holi'yi resmî kutlama etkinliği yapmıştır. Hindu ile ittifakı nedeniyle Rakhi, Dipawli, Deshra ve Vasant'ı da kutladı¹⁶. Stanley Lane-Poole, Ekber Şah'ın bütünleyiciliğine dikkat çekmiştir: "O Hinduları ve Müslümanları, Şîileri ve Sünnîleri, Rajputları ve Afganları ve Hindistan'ın sayısız ırklarını ve kabilelerini, kast ve inançların merkezkaç eğilimlerine rağmen sağlam bir yönetim altında birleştirdi."¹⁷

Ekber Şah dönemini çeşitli kültürlerin birleşimi olarak gören Rukhsana Iftikhar da şu ifadelerle yer vermiştir: "... Onun çağı çeşitli kültürlerin birleşimiydi. Ekber, onların festivallerini kutladı, yaşam tarzlarını övdü, irtibat kurmak için onların görgü kurallarını benimsedi. Onun kültürel mekanizması çatışma sorunlarını çözdü. Dini veya etnik kimliklerin ilkesinde Ekber'in yönetimi, hükümdarlık tarihinde eşsiz bir örnek sundu."¹⁸

Cihangir Şah (1605-1627) döneminde de sarayda Kurban Bayramı kutlamaları gerçekleşmiştir. Ancak bu konuda Cihangir Şah'ın şu ifadeleri dikkat çekicidir: "... Perşembe ve pazar günleri et yemem. Çünkü perşembe tahta çıkma günü ve pazar yüce babamın doğum günüdür, çünkü o ona [hayvana/canlıya] büyük saygı gösterdi."¹⁹. Gerçekten de Cihangir Şah'ın bu günlere denk gelen Kurban Bayramı günlerinde bile et yemediği anlaşılmaktadır. Örneğin, 1611 yılı Kurban Bayramı perşembe gününe denk gelmiştir. Perşembe ve pazar günleri hayvan kesmek yasak olduğu için, bu günlerden birine yani perşembeye denk gelen Kurban Bayramı'nda kurban kesmek istememiştir. Kurban işini cuma gününe bırakmış ve kendi elleriyle üç tane koyunu kurban etmiştir²⁰.

¹⁴ Abu'l-Fazl, *The Akbar Nama*, çev. H. Beveridge (Calcutta: The Asiatic Society, 1907), II/51.

¹⁵ Jahangir Shah, *The Jahangirnama Memoirs of Jahangir, Emperor of India*, çev. W. M. Thackston (New York: Oxford University Press, 1999), 44.

¹⁶ Rukhsana Iftikhar, "Genesis of Indian Culture: Akbar Quest for Unity in a Traditional Society", *International Journal of Social Science and Humanity* 6/4 (2016), 294.

¹⁷ Stanley Lane-Poole, *Aurangzib and the Decay of the Mughal Empire* (Oxford: Clarendon Press, 1908), 7.

¹⁸ Rukhsana Iftikhar, "Genesis of Indian Culture: Akbar Quest for Unity in a Traditional Society", 295.

¹⁹ Jahangir Shah, *The Jahangirnama Memoirs of Jahangir*, 185.

²⁰ Jahangir Shah, *The Jahangirnama Memoirs of Jahangir*, 119.

Şah Cihan (1628-1657) dönemi dini bayramların daha canlı bir şekilde kutlandığı bir süreçtir. İslam'a olan bağlılığı ile bilinen Şah Cihan'ın sarayında, tüm mübarek gecelerin kutlanmasının yanı sıra Ramazan ve Kurban bayramları da özel bir ilgi ve büyük bir coşku ile kutlanmıştır. Karşılıklı hediyeleşmelerin yapıldığı bu kutlamalara Müslüman ve Hindular da katılmıştır²¹. Şah Cihan döneminde Kurban Bayramı kutlamaları ile ilgili olarak Mundy'den edinilen bilgilere göre; Padişah 19 Haziran 1632'de, Kurban Bayramı kutlamaları için özel hazırlanıp süslenen bir file binmiştir. Oğullarından Dârâ Şücu, Şah Şüca ve Evrengzib de yanında yer almıştır. Şah Cihan geçerken çevredeki insanlara altın saçmıştır. Kutlamalar oldukça gösterişli geçmiştir²².

Evrengzib Şah (1658-1707), kendi saltanat döneminde festivalleri toplumun asayişini için bir tehdit olarak görmüştür. Dolayısıyla sadece Nevruz, Diwali, Holi, Muharrem kutlamalarını yasaklamakla kalmamış hatta Ramazan Bayramı (Eid al-Fitr) ve Kurban Bayramı'nı (Eid al-Adha) da engellemeye çalışmıştır. Bunlarla birlikte sarayda müziği de yasaklamıştır. Ancak bu yasaklarla²³ Babürlü Hindistanı'nda Müzik kutlamalarının, edebiyat geleneğinin ve bayram kutlamalarının kaybolmadığı fikrini savunan Chetty'ye göre, "... tüm bu kültürel formlar Babürlü Hindistanı'nda gelişmeye devam etti ve bu yasaklar yalnızca toplumun gözü önünde olan kişilerin (*public persona*) bir parçası oldu, ancak diğerleri üzerinde uygulanmadı."²⁴.

Evrengzib kutlamalara karşın yasakçı bir siyaset sergilese de onun Kurban Bayramı ritüelini yerine getirdiği zamanlar olmuştur. Manucci'den elde edinilen bilgilere göre; Kurban Bayramı'nın ilk günü saat dokuzda padişah büyük bir gösteriş ve ihtişam ile sarayından çıkmış, Baş Kazı'nın²⁵ da hazır bulunduğu Büyük Cami'yi ziyaret etmiştir. Kazı, burada ilk törenleri gerçekleştirdikten sonra Emir Timur'dan başlamak üzere, o zamanki padişaha gelene kadar bütün Babürlü hükümdarlarının adlarını yüksek sesle, etkili ve

²¹ Awais Akhtar-M. Najam ud Din Farani, "Religious Policy of Emperor Shahjahan (1627-1658AD)", *Journal of Indian Studies* 4/2 (2018), 160.

²² Peter Mundy, *The Travels of Peter Mundy in Europe and Asia, 1608-1667* (London: The Hakluyt Society, 1914), II/197-198.

²³ Evrengzib'in, babasını hapsedme ve kardeşlerini idam etme eylemlerinden sonra ortaya çıkan güvencesiz siyasi konumunu meşrulaştırması gerekmiştir. Onun bu yasakları siyasi konumunu meşrulaştırmasının bir yoludur. Dinî söylemleri genellikle politik zorunluluklar tarafından belirlenmiştir. Bilgi için bkz. Aniket Tathagata Chetty, "Unravelling the Myth: Exploring State and Religion under Aurangzeb", *Global Journal of Archaeology & Anthropology* 6/3 (2018), 51.

²⁴ Chetty, "Unravelling the Myth: Exploring State", 49.

²⁵ Babürlülerin Yargı sistemi İslâmî hukuk esas alınarak kurulmuştur. Bu şekilde, adalet uygulamaları için Padişah ve Baş Kazı (Baş Kadı) olmak üzere iki organ oluşturulmuştur. Padişah en yüksek yargıç ve adalet divanı olmuştur. Baş Kazı ise dinî davalarda hâkimlik yapmış ve Müslüman yasalarına göre yargılamıştır. Aynı zamanda şehir ve kazalara da kazılar tayin etmiştir. Bilgi için bkz. Zaba Siddiqi, *City of Agra Under The Mughals from 1526-1707* (Aligarh: Aligarh Muslim University Department of History Centre of Advanced Study, Doktora Tezi, 2006), 64.

belagat ile duyurulmuştur. Zamanın padişahının ismine gelindiğinde ise itinalı bir şekilde daha önce hiç duyulmamış övgüler ile padişah takdim edilip, ona İslam'ın koruyucusu ve yayıcısı unvanları verilmiştir. Son olarak Padişahın gücü, cesareti ve hakkaniyeti yüceltilerek tüm işleri beğenilir. Kutlamaların bu kısmı bitince padişah kazıya yedi takım elbise (kaftan) hediye vermiştir. Padişah camiden ayrılırken basamakların altında bir deve kurban için hazır bekletilmiştir. Atına binen padişah devenin boynuna bir mızrak atmıştır (bazen de bu işi çocuklarının yapmalarını emretmiştir). Genellikle Evrengzip'in oğlu Şah Âlem saraydayken bu töreni yapan ve yerine getiren kişi olmuştur. Tören bittikten sonra köleler deveyi yere yatırıp pay işlemi yapılmıştır²⁶. 1695 yılı Kurban Bayramı'nda Evrengzip kendi elleriyle iki keçiyi kurban ettiği dönemin örnekleri arasındadır. Kurbandan sonra Şehzadeler A'zam Şah, Kain Bakş, Muhammed Muizüddin ve diğerlerinin geldiği ve İmparator Evrengzip'e bayram selamlarını sundukları bilinmektedir²⁷.

Babürlülerde sarayın dışında, ülkenin diğer yerlerindeki Taşra yöneticileri de padişahın sarayındaki Kurban Bayramı kutlamaları gibi uygulamalarda bulunmuşlar ve 'idgâhı ziyaret etmişlerdir. Yerel yöneticilerin klasik usul ve merasimlerle keçi kurban ettikleri bilinmektedir²⁸.

2. Kurban Kesilmesi: Algılar ve Tepkiler

Hindistan'da Babürlüler Kurban (Eid al-Adha), Ramazan (Eid al-Fitr) gibi bayramlarının kutlanmasının yanı sıra Hinduların bayramlarına da önem göstermişlerdir. Ancak Hindular bazı hayır durumlarında Müslümanlara yiyecek ve kıyafet göndermiş olsalar da hiçbir zaman Kurban Bayramlarını kutlamamışlardır. Babürlüler ise saraylarında Hindu bayramlarını resmen ilan etmişlerdir²⁹. Dahası Babürlü padişahlarının çoğu ineğin kesilmesine yasak koymuşlardır³⁰. Babür İmparatorları, Jaina veya Brahmanikal hassasiyete ve ineğin kutsallığına uyum sağlamak için bu yasağı uygulamışlardır³¹.

²⁶ Niccolao Manucci, *Storia Do Mogor or Mogul India 1653-1708* (London: John Murray, 1907), II/349.

²⁷Shahana Sheikh, *Socio-Economic and Cultural Life of Medieval India during 16th-17th Century as Depicted in the Accounts of Foreign Travellers* (Aligarh: Aligarh Muslim University, Department of History Centre of Advanced Study, Doktora Tezi, 2013), 108.

²⁸ Sheikh, *Socio-Economic and Cultural Life of Medieval India*, 108.

²⁹ Rukhsana Iftikhar, "Genesis of Muslim Culture and Co-Existence in Mughal Era", *Journal of Islamic Thought and Civilization* 9/1 (2019), 124.

³⁰ Zahed, "Most Muslim kings had willingly banned cow slaughter in the past: RSS proof", *The Siasat Daily* (26 Eylül 2015), 1. <https://archive.siasat.com/news/most-muslim-kings-had-willingly-banned-cow-slaughter-past-rss-proof-842456/>

³¹ D. N. Jha, *The Myth of the Holy Cow* (New Delhi : Navayana Publishing, 2009), 18.

Hindistan'daki Hinduların Müslümanların Kurban Bayramı'nı kutlamayışlarının nedeni şüphesiz ki sığırı kutsal bir varlık olarak görmelerinden kaynaklıdır. Kurban Bayramı sebebiyle Hindistan'da Hindu-Müslüman çatışmasının geçmişte olduğu gibi³² günümüze dahi yansımaları söz konusudur. Hindistan tarihinde sosyo-kültürel araştırmalar için bu çatışmalar konusu önemli bir yer tutmaktadır. Müslümanlar Kurban Bayramı'nda inek kurban ettikleri için Hindular tarafından "kasap" olarak nitelendirilmişlerdir³³.

Açıklanan bilgiler ışığında akla önemli bir soru gelmektedir. Tarihten günümüze değin Hindistan'da inek neden kutsaldır? Bu sorunun cevabı tek değildir. Kültürel, dinî ve iktisadî yönden cevaplar bulmak mümkündür: Kültürel ve dinî yönden açıklamalara bakıldığında ineğin kutsiyetinin kültürel hayatın tam da merkezinde olduğu görülmektedir. Bu hususta bazı tanımlama ve açıklamalar şöyledir: "İnek, Hindistan Hindusu için eşsiz ve derinden hissedilen bir dini semboldür."³⁴ Ayrıca, İnek Hindular için evrensel bir annenin temsilidir. Böyle bir durumda, onu korumakla görevli olduklarına inanmışlardır³⁵. Ayrıca sığıra kutsiyet yüklendiği için dinî açıdan da önemli bir yere sahiptir. Örneğin Hindistan'da iyi bir insanın ruhunun bir ineğe geçtiğine inanılır. Bu yüzden onlara göre inek ya da buzağı öldürmek *kutsal şeylere karşı işlenen suç (sacrilege)*'tur³⁶. İnekler tarımsal önemlerinden dolayı Hinduizm anlayışında kutsal kabul edilmiştir. Ayrıca Hindular inekleri, *hayat veren sütleri* ve müteakiben toplum için bir *anne figürü* olan statüleri nedeniyle kutsal kabul etmişlerdir³⁷.

Hindistan'da ineğin kutsallığını iktisadî anlayış ile açıklamak da mümkündür. Öyle ki eski çağlardan bu yana sığırın Hindistan'da bir ödeme aracı olduğu bilinmektedir. Eagleton ve Williams'a göre; "*Veda*'larda ve *Matu'nun Kanunları* gibi sonraki hukuki metinlerde, *Avesta*'ya ve erken dönem Yunan ve Roma metinlerine koşut bir gelenek olan sığır sürüsüyle ödeme ya da değer biçmeye de yer verilmektedir. Rahiplerin ödemeleri, sığır ya

³² Örneğin, 18. Yüzyılın ikinci yarısında Gujarat'ta Müslümanlar kurban etmek için keçi, koyun, inek ve manda satın almışlardır. Bohra topluluğu ise genellikle inekleri ve mandaları kurban etmiştir. Kurban bayramlarında Bohra topluluğu tarafından kurban kesildiği için Hindular ve Müslümanlar arasında bir tür kargaşa olmuştur. Bilgi için bkz. Sadaf Fatma, *Urban Life in Mughal Gujarat* (Aligarh: Aligarh Muslim University Department of History, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 27.

³³ Belkacem Belmekki, "Hindu Fanaticism in British India: A Catalyst for Muslim Separatism?", *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences* 16/3 (2013), 14.

³⁴ Gauri Pitale – Andrew Balkansky. "Holy Cow! India's Sacred Cow Revisited", *Popular Anthropology Magazine* 2/2 (2011), 14.

³⁵ Belmekki, "Hindu Fanaticism in British India", 14.

³⁶ John Fryer, *A New Account Of East India And Persia, Being Nine Year's Travels 1672-1681* (London: Hakluyt Society, 1909), I/95.

³⁷ Harrison Akins, "Indian Muslims in the Crosshairs: The BJP and Its Anti-Beef Crusade", *White Paper* 8/ 18 (2018), 8.

da hem nişka³⁸ hem sığır ile yapılabilmekteydi.”³⁹. Rene Sedillot da sığırın iktisadî önemine dikkat çekmiştir. Buna göre, Eski çağlarda (M.Ö. 1300) ailelerin servetleri sürülerinin büyüklüğü ile eş değer olarak görülen Hindistan’da, sığır çiftçiliğe geçildikten sonra tarla sürmek için kullanılmakla birlikte bir hesaplama birimi olarak kullanmaya devam etmiştir⁴⁰. Gerçek parayı kullanmaya geçtiklerinde ise sığır demek olan “Rupa” kelimesinden yola çıkarak paralarının adlarına “Rupi” demişlerdir⁴¹. Ayrıca “Hindistan’da hala, dinsel törenleri gerçekleştiren rahiplere ücret ödemesinde kullanılan *dakşina* kavramı aslen “soldaki bir sığır” anlamına gelmektedir ve bu da rahip için bir yana ayrılan sığır demektir.”⁴². Mahatma Gandhi’nin düşüncesi ise ineğin kutsiyeti ile birlikte ekonomik bir zenginlik olduğu yönündedir. Gandhi’ye göre: “İnek Hindistan’ın koruyucusudur, çünkü tarımsal bir ülke olarak, ineğin nesline bağımlıdır. Yüzlerce yönden en faydalı bir hayvandır.”⁴³.

Hindular, ineği kutsal görmüşler ve kesilmesine karşı çıkmışlardır. 1882 yılına gelindiğinde Swami Dayananda (1824-1883) adlı bir Hindu tarafından İnek Koruma Derneği (Cow Protection Society) kurulmuştur⁴⁴. Ancak yine de Hindistan’da Kurban Bayramlarında Hindular ile Müslümanlar arasında tansiyon yüksek olmuştur. Dahası bu süreç bir kısır döngüye de girmiştir. Çünkü Müslümanlar Kurban Bayramlarını kutlamaya, buna karşılık Hindular da tepkilerini koymaya devam etmiştir.

Hindistan’da İneğin kutsiyetinden dolayı, Kurban Bayramı’nda sığırın kurban edilmesinin Müslümanlar ile Hindular arasında kargaşa oluşturduğu bilinmektedir. Ancak bazı durumlar vardır ki Hindistan’da sömürge imparatorluğu kurmuş olan İngilizlere ve onların kışkırtıcı hareketlerine karşı tek yürek olabilmek ve toplumun asayişini sağlayabilmek için Kurban Bayramından vazgeçildiği de görülmüştür. Örneğin, İngilizler 1857’de yaklaşan Kurban Bayramı’nı fırsat bilerek Delhi’de sığır kurban ettirmek için provokatör olan birkaç kişiyi ayarlamışlardır. Buna göre Hindular ve Müslümanlar

³⁸ Nişka, bir para adıdır; ancak bir para birimi değildir. Ayrıca boyun süsünü (kolye) ifade etmektedir. Bilgi için bkz. D. R. Bhandarkar, *Lectures on Ancient Indian Numismatics* (Calcutta: Calcutta University Press, 1921), 66.

³⁹ Catherine Eagleton – Jonathan Williams, *Paranın Tarihi*, çev. Fadime Kâhya (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011), 183.

⁴⁰ Eski çağlarda toplumlar kendi coğrafi koşullarına göre bitkileri ya da hayvanları para niyetine kullanılmıştır. Mesela, çay, pirinç, bademin acı çekirdekleri ya da kakao taneleri gibi maddeler, büyükbaş hayvan, geyik, köpek dişleri, sincap postu, kunduz postu, kurutulmuş dayanıklı duruma getirilmiş ringa balığı ya da uskumru gibi hayvanlar alışverişte değiş tokuş yapılacak bir değer aracı ya da ölçek olarak kabul edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Rene Sedillot, *Değiş Tokuştan Süpermarkete*, çev. Esat Nermi Erendor (Ankara: Dost Kitabevi, 2005), 30.

⁴¹ Sedillot, *Değiş Tokuştan Süpermarkete*, 31.

⁴² Eagleton-Williams, *Paranın Tarihi*, 184.

⁴³ M. K. Gandhi, *Hind Swaraj or Indian Home Rule* (Madras: G.A. Natesan & Co., 1921), 40; Harrison Akins, “Indian Muslims in the Crosshairs: The BJP and Its Anti-Beef Crusade” *White Paper* 8/18 (2018), 8.

⁴⁴ Belmekki, “Hindu Fanaticism in British India”, 14.

savaşmaya başlar başlamaz İngiliz ordusu şehre saldırmayı planlamıştır. İngiliz ordusu Delhi’de Hindu-Müslüman ayaklanması ile ilgili haberleri beklemeye başlamış ancak oyunları bozulmuştur. Padişah Bahadır Şah Zafer (1837-1858), o yılki bayramda hiçbir hayvanın kurban edilmeyeceğine dair ferman yayınlamıştır. Müslümanlar ise bu düzene itiraz etmemişlerdir. Çünkü hürriyet sevgisi her şeyden önce gelmiştir⁴⁵.

Sonuç

Babürlüler Kurban Bayramlarını İslam dininin ritüelleri gereği kutlamışlardır. Ancak ilk Babürlü padişahlarının kurban etmek için koyun, keçi ve deve tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca padişahlar, Hindistan’da ineğin kutsal olmasından dolayı halkın kültürel dokusuna zarar vermemek ve olası toplumsal çatışma ve ayaklanmaların önüne geçebilmek için yer yer sığır kesimini yasaklamışlardır. Babürlü devletin ilk padişahları olan Babür Şah ve oğlu Hümayun Şah dönemlerinde sığır kesme yasağı yasalaştırılmasa da kesilmemesine dair belirgin bir şekilde uyarı ve önerilerin olduğu anlaşılmaktadır. Ekber Şah, Cihangir Şah, Şah Cihan ve Evrengzib dönemlerinde ise sığırın kesilmesinin yasak olduğu anlaşılmaktadır.

Hindistan’da sığırın kurban edilmesi durumunda toplumsal tansiyonu yükselten Kurban Bayramı, Babürlü dönemde duyarlılıklar bayramı haline gelmiştir. Padişahların pek çoğu ineği kutsal sayan Hindu halka karşı anlayışlı olmuşlardır. Bu duyarlılığın sebebini Babürlü hoşgörüsüne bağlamak mümkündür; ancak çok daha önemli bir şeyi göz ardı etmemek gerekmektedir. Hindistan farklı dil, din ve kültürler bütünüdür. Babürlü Padişahları farklı halkları ve kültürleri bir arada tutabilmek ve yaşatabilmek için, dahası devletin bekasını sağlamak için Kurban Bayramlarında ve diğer zamanlarda sığır kesilmesinin uygun görülmediği bir politika izlemişlerdir.

Hindistan’da inek kutsal ve kültürel bir motif olarak yerini almıştır. İneğin doğum süresinin insanınki gibi dokuz ay olması ve iyi bir insanın ruhunun bir ineğe geçtiğine inanılması gibi hususlar önem kazanmıştır. Ancak sığırın Hindistan ekonomisine katkısı göz önünde bulundurulduğunda; “sığır, eski çağlardan beri iktisadi öneminden dolayı zamanla toplumun kültürel değerlerine yerleşmiştir”, fikri daha ağır basmaktadır. Diğer bir ifadeyle, iktisadî bir motif olarak hayati öneme haiz olan inek, Hindistan’da kutsal sayılmıştır. Öyle ki insanın ilk yaşamsal ana maddesi olan ‘ana sütü’, insan gibi dokuz ay hamilelik dönemi yaşayan ineğin sütü ile bir tutulmuştur. Ayrıca ekonomisi toprağa dayalı bir toplumun tarlasını sürmek için ihtiyaç duyduğu ineğe, kutsiyet atfetmesi

⁴⁵ Kapil Kumar, “Eid-ul-Adha of 1857 : Bahadur Shah Zafar banned the sacrifice”, *HeritageTimes* (12 Ağustos 2019), 1. <http://heritagetimes.in/eid-ul-adha-of-1857-bahadur-shah-zafar-banned-the-sacrifice/>

kaçınılmaz olmuştur. Dahası yaşamsal bir değer, kıymet belirleme aracı ya da bir ödeme aracı olarak görülen inek, kutsal canlılar listesinde ön sırayı almıştır. Bunun gibi iktisadî değere haiz bir ögeye kutsiyet atfedilmesini diğer coğrafyalarda da görmek mümkündür. Örneğin, Mezopotamya ve Anadolu civarında yaşamsal yapı taşlarından en ön sırayı alan ekmeğe, kutsal sayılmış ve hatta yere düşürülmemeye dikkat edilmiş, düştüğü takdirde ise alıp bir kenara kaldırılmıştır. Ekmeğin hammaddesi buğday, ölçeklendirme ve değer biçme aracı olarak kullanılmıştır. Dahası karşı tarafı ikna edebilmek ve inandırmak için kullanılan “ekmek çarpsın ki” tabiri, insanların üzerinde yaşadığı coğrafyanın iktisadi imkânlarına ve yaşamsal öneme haiz öğelerine kutsallık atfettiklerinin en bariz örneklerinden bir tanesidir.

Kaynakça

- Abu'l-Fazl. *The Akbar Nama*. çev. H. Beveridge. II. Cilt Calcutta: The Asiatic Society, 1907.
- Akhtar, Awais – Farani, M. Najam ud Din. “Religious Policy of Emperor Shahjahan (1627-1658AD)”. *Journal of Indian Studies* 4/2 (2018), 159-169.
- Akins, Harrison. “Indian Muslims in the Crosshairs: The BJP and Its Anti-Beef Crusade”. *White Paper* 8/ 18 (2018), 1-19.
- Bardakoğlu, Ali. “Kurban (İslam'da Kurban)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 26/ 436-440. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.
- Bekki, Selahaddin. “Türk Mitolojisinde Kurban”. *Akademik Araştırmalar* 1/3 (1996), 16-28.
- Belmekki, Belkacem. “Hindu Fanaticism in British India: A Catalyst for Muslim Separatism?”. *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences* 16/3 (2013), 12-23.
- Bhandarkar, D. R.. *Lectures on Ancient Indian Numismatics*. Calcutta: Calcutta University Press, 1921.
- Chetry, Aniket Tathagata. “Unravelling the Myth: Exploring State and Religion under Aurangzeb”. *Global Journal of Archaeology & Anthropology* 6/3 (2018), 48-53.
- Eagleton Catherine – Jonathan, Williams. *Paranın Tarihi*. çev. Fadime Kâhya. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.
- Erdem, Sargon. “Bayram (Etimolojisi)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/257-259. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Fatma, Sadaf. *Urban Life in Mughal Gujarat*. Aligarh: Aligarh Muslim University Department of History, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

- Fryer, John. *A New Account Of East India And Persia, Being Nine Year's Travels 1672-1681*. I Cilt. London: Hakluyt Society, 1909.
- Gandhi, M. K.. *Hind Swaraj or Indian Home Rule*. Madras: G.A. Natesan & Co., 1921.
- Pitale, Gauri – Balkansky, Andrew. “Holy Cow! India’s Sacred Cow Revisited”. *Popular Anthropology Magazine* 2/2 (2011), 11-17.
- Günay, Ünver – Güngör, Harun. *Türk Din Tarihi*. Kayseri: Laçın Yayınları, 1998.
- Iftikhar, Rukhsana. “Genesis of Indian Culture: Akbar Quest for Unity in a Traditional Society”. *International Journal of Social Science and Humanity* 6/4 (2016), 293-296.
- Iftikhar, Rukhsana. “Genesis of Muslim Culture and Co-Existence in Mughal Era”. *Journal of Islamic Thought and Civilization* 9/1 (2019), 118-130.
- Ismatullaev, Xayrulla. “Babür'ün Bilinmeyen Vasiyetnâmesi”. çev. Mahir Ünlü. *Milliyet Blog* (26 05 2019). <http://blog.milliyet.com.tr/babur-un-bilinmeyen-vasiyetn-mesi/Blog/?BlogNo=588596>
- Jahangir Shah. *The Jahangirnama Memoirs of Jahangir, Emperor of India*, çev. W. M. Thackston. New York: Oxford University Press, 1999.
- Jha, D. N.. *The Myth of the Holy Cow*. New Delhi : Navayana Publishing, 2009.
- Jouher. *Tezkereh al Vakiat*. çev. C. Stewart. Calcutta: The Bangabasi Electro-Machine Press, 1904.
- Kâşgarlı Mahmud. *Divanü Lûgat-it-Türk*, çev. Besim Atalay. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2018.
- Koca, Salim. “Eski Türklerde Bayram ve Festivaller”. *Türkler*. III/53-55. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Kumar, Kapil. “Eid-ul-Adha of 1857: Bahadur Shah Zafar banned the sacrifice”. *HeritageTimes* (12 Ağustos 2019). <http://heritagetimes.in/eid-ul-adha-of-1857-bahadur-shah-zafar-banned-the-sacrifice/>
- Lane-Poole, Stanley. *Aurangzib and the Decay of the Mughal Empire*. Oxford: Clarendon Press, 1908.
- Manucci, Niccolao. *Storia Do Mogor or Mogul India 1653-1708*. II Cilt. London: John Murray, 1907.
- Mundy, Peter. *The Travels of Peter Mundy in Europe and Asia, 1608-1667*. II Cilt. London: The Hakluyt Society, 1914.

- Ögel, Bahaeddin. *Türk kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul: Milli eğitim Basımevi, 1971.
- Patel, Anand. “Fact Check: Did Mughals ban cow slaughter?”. *India Today* (27 07 2018). <https://www.indiatoday.in/fact-check/story/rajasthan-bjp-madan-lal-saini-mughal-cow-slaughter-1297573-2018-07-27>
- Sedillot, Rene. *Değiş Tokuştan Süpermarkete*. çev. Esat Nermi Erendor. Ankara: Dost Kitabevi, 2005.
- Sheikh, Shahana. *Socio-Economic and Cultural Life of Medieval India during 16th-17th Century as Depicted in the Accounts of Foreign Travellerst*. Aligarh: Aligarh Muslim University, Department of History Centre of Advanced Study, Doktora Tezi, 2013.
- Siddiqi, Zaba *City of Agra Under The Mughals from 1526-1707*. Aligarh: Aligarh Muslim University Department of History Centre of Advanced Study, Doktora Tezi, 2006.
- The Times of India*. “Bharatiya Janata Party” (19 06 2020), 1. <https://timesofindia.indiatimes.com/topic/bharatiya-janata-party>
- Yazıcı, Nesimi. *İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1992.
- Zahed. “Most Muslim kings had willingly banned cow slaughter in the past: RSS proof”. *The Siasat Daily* (26 Eylül 2015), 1. <https://archive.siasat.com/news/most-muslim-kings-had-willingly-banned-cow-slaughter-past-rss-proof-842456/>
- Zahîrüddin Muhammed Babur. *Vekayi*. çev. Reşit Rahmeti Arat. II Cilt. Ankara: TTK Yayınları, 1987.